

Nr 486.

Av herr **Senander m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 220, med förslag till lag om folkpensionering m. m.*

Den reformering av folkpensionslagstiftningen som nu föreslås är av tämligen genomgripande natur. I främsta rummet gäller detta omdöme det förhållandet, att den ofta förödmjukande behovsprövningen kommer att upphöra för stora grupper av folkpensionärerna. För andra betydande grupper kvarstår emellertid behovsprövningen, vilket måste betecknas som en svaghet hos förslaget. Detta är bland annat fallet beträffande invaliderna. Förslaget lider dessutom av andra brister, vilkas förefintlighet endast kunnat motiveras med statsfinansiella skäl.

Den kommunistiska riksdagsgruppen, som sedan många år tillbaka starkt intresserat sig för frågan om en tryggad ålderdomsförsörjning, kan icke utan vidare godtaga det framlagda förslaget, trots att detta betecknar ett avsevärt framsteg. Utan att vare sig statsfinansiella eller andra intressen i större grad behöver trädas för nära, bör det vara möjligt att åstadkomma sådana justeringar i och tillägg till förslaget att detta blir acceptabelt såsom en grundval för utbyggandet av en tryggad ålderdomspensionering utan fattigvårdskaraktär.

Pensionsåldern.

Förslaget bygger i princip på en pensionsålder av 67 år. Socialvårdskommittén har i sitt betänkande anförts, att det "icke kan förnekas, att en pensionsålder av 67 år ligger ganska högt åtminstone beträffande vissa befolkningskategorier". Socialministern har för sin del uttalat, att det utan tvivel vore önskvärt, att en sänkning av denna åldersgräns, generellt eller för vissa kategorier, kunde genomföras. Emellertid har både socialvårdskommittén och socialministern, på grund av statsfinansiella betänkligheter, stannat för en pensionsålder av 67 år.

För vår del kunna vi icke acceptera en dylik motivering. Statsfinansiella betänkligheter böra icke få stå hindrande i vägen för en lösning av åldringarnas försörjningsproblem. Enligt socialvårdskommitténs uppskattning skulle en generell sänkning av pensionsåldern till 65 år för både män och kvinnor öka folkpensioneringens utgifter med omkring 10 procent. Att för denna, i förhållande till hela kostnaden, ganska ringa ökning ge efter på kravet om en rimlig pensionsålder finna vi icke vara befogat.

Det förtjänar i detta sammanhang erinras om, att åldersgränsen för erhållande av folkpension är orimligt hög i förhållande till den pensionsålder staten tillämpar för sina egna anställda. För det stora flertalet statsanställda är pensionsåldern fastställd till 63 år. Det synes oss vara inkonsekvent, att staten under sådana förhållanden föreskriver en så hög pensionsålder som 67 år för folkpensionärerna.

Vi förmena, att en pensionsålder av 63 år hade varit den lämpligaste. Erinras bör i detta sammanhang, att Danmark ansett sig kunna fastställa folkpensionsåldern till endast 60 år. Då det emellertid på sakens nuvarande stadium torde vara ganska utsiktslöst att vinna riksdagens bifall till ett krav på en mera långtgående sänkning av pensionsåldern, vilja vi nu inskränka oss till att påyrka att pensionsåldern fastställs till 65 år. Vi förutsätta givetvis härvidlag, att föreskrifterna om hustrutillägg och änkepension skola bestå i oförändrat skick.

Blindhetsdefinitionen.

I 3 § 2 mom. andra stycket angives bland annat, att "såsom blind anses den som saknar synförmåga eller vars synförmåga, sedan ljusbrytningsfel rättats, är så nedsatt, att han saknar ledsyn".

Denna definition utesluter sålunda från invaliditetspension sådana blinda som ha ledsyn. Detta förhållande kan icke anses vara rimligt och rättvist. Även om en blind ser så pass mycket, att han utan ledsagare kan vistas ute och i viss utsträckning kan reda sig själv, så är han ändock synnerligen handikappad. För en halvseende person äro försörjningsmöjligheterna nästan lika problematiska som för den helt blinde. I varje fall är det tydligt, att en halvseende person inte i någon mån kan tävla med friska människor om utkomstmöjligheterna.

Det är därför befogat, att tillämpningsområdet i här förevarande fall utvidgas till att omfatta även de blinda som ha ledsyn, enär dessa faktiskt föra en tillvaro som inte nämnvärt skiljer sig från de helt blindas.

Sammanträffande av sjukpenning och folkpension.

3 § 3 mom. stadgar, att därest sådan höggradig nedsättning av arbetsförmågan föreligger som sägs i samma paragrafs mom. 2 och varit oavbrutet bestående minst ett år och den kan, utan att anses varaktig, antagas bliva bestående ytterligare avsevärd tid, *skall* därunder utgå folkpension i form av sjukbidrag.

Därest denna bestämmelse ges en kategorisk tolkning innebär detta, att man redan efter ett års sjukdom skulle kunna verkställa överflyttning av sjukförsäkrad till folkpensionen därest ovannämnda förutsättningar i fråga om sjukdomens art föreligga. Vissa grupper av sjukförsäkrade skulle härigenom försättas i sämre läge än om de kommo i åt-

njutande av sjukpenning under hela sjukhjälpstiden, d. v. s. två år. Därest alternativ II av socialdepartementets PM till lag om allmän sjukförsäkring kommer att genomföras innebär detta, att en ensamstående erhåller en sjukpenning av 3:50 kronor per sjukdag, d. v. s. 1 260 kronor per år. Överflyttade till folkpensionen skulle de sjukförsäkrade, som i egenskap av folkpensionärer tillhöra bostadsgrupperna I och II, härigenom försättas i ett sämre läge, då för dessa folkpensionen endast skulle komma att uppgå till 1 000 kronor respektive 1 150 kronor.

Bestämmelsen i fråga bör därför omformuleras så, att överflyttning från sjukförsäkring till folkpensionering ej skall kunna ske före den totala sjukhjälpstidens utgång — två år — därest detta är till förfång för den sjuke.

Invalidspensionerna.

Förslaget 4 § berör pensionsbeloppen. Gentemot mom. 1, som avser ålderspensionerna, ha vi intet att invända. Däremot kunna vi icke godkänna bestämmelserna i 2 mom., vilka avse invalidpension och sjukbidrag. Socialvårdskommittén och socialministern ha funnit, att behovsprövningen för nyssnämnda pensionsformer bör bestå. De skäl som anförts för denna ståndpunkt verka icke övertygande. Om man såsom huvudsakligt skäl för slopandet av behovsprövningen av ålderspensionerna anført, att det är ett synnerligen viktigt samhällsintresse, att ålderdomspensioneringen utformas så, att åldringarnas villighet att i görlig mån utnyttja sin kvarstående arbetsförmåga icke motverkas, så gäller detta i liknande grad beträffande invaliderna. Många av dessa äro partiellt arbetsföra. Att tillvarataga deras arbetskraft måste vara ett lika viktigt samhällsintresse som att utnyttja arbetskraften hos ålderspensionärerna, av vilka ävenledes många endast äro partiellt arbetsföra. Reduktionen av invalidpensionen med hänsyn till egna inkomster måste även motverka de partiellt arbetsföra invalidernas benägenhet att skaffa sig egna inkomster genom arbete i mån av förmåga.

Genom bibehållandet av behovsprövningen för invaliderna, blir en av förslaget viktigaste riktlinjer avsevärt rubbad. Slopandet av behovsprövningen för ålderspensionerna har allmänt ansetts som en första etapp på vägen till målet att så vitt möjligt komma bort från all behovsprövning. Invaliderna utgöra inte mindre än en tredjedel av samtliga tilläggs pensionärer. Skall behovsprövningen för dessa bibehållas, så får reformen karaktären av halvmesyrt i fråga om en av dessa viktigaste grundtankar.

Då vi hysa den uppfattningen, att kravet på ett avskaffande av behovsprövningen icke i längden kan ignoreras, utan förr eller senare

måste genomföras, och då vi icke kunnat upptäcka några skäl som uppväga de fördelar ett avskaffande skulle medföra, påyrka vi att invaliderna jämsställas med ålderspensionärerna och följaktligen befrias från behovsprövning.

Bostadstilläggen.

Beträffande de i 5 § föreskrivna bostadstilläggen vilja vi för närvarande inskränka oss till att påtala det anmärkningsvärda förhållandet, att för den lägsta bostadskostnadsgruppen bostadstillägget skall anses ingå i ålderspensionen om 1 000 kronor. Enligt av socialvårdskommittén angivna siffror skulle vid 1947 års utgång, alltså omedelbart före reformens tilltänkta ikraftträdande, pensionärerna i lägsta bostadskostnadsgruppen uppgå till inte mindre än 390 743 eller nära hälften av samtliga folkpensionärer. Hela denna stora grupp av folkpensionärer på landsbygden blir sålunda utestängd från varje möjlighet att erhålla bostadstillägg. Till de tidigare utstånna orättvisorna tillfölje en överdriven och delvis omotiverad dyrortsgradering skulle alltså nu även läggas den, att landsbygdens åldringar och invalider av den trots allt fortfarande knappa ålderspensionen få avstå medel till bostadskostnaden.

Vi anse det vara ett rimligt önskemål, att de här avsedda folkpensionärerna beträffande bostadstilläggen jämsställas med pensionärerna i bostadskostnadsgrupp II, vilket innebär, att ensamstående pensionär i bostadskostnadsgrupp I erhåller ett bostadstillägg av 150 kronor och två gifta makar sammanlagt 200 kronor.

Blindtilläggen.

11 § upptar föreskrifter beträffande blindtilläggen. Enligt förslaget är den som blivit blind efter fyllda sextio år icke berättigad till dylikt tillägg. Då denna begränsning på sin tid infördes åberopades statsfinansiella skäl till stöd för densamma. Vi anse det överhuvud taget vara ovärdigt att åberopa dylika skäl, då det gäller hjälp åt människor som befinna sig i nöd. I ännu högre grad gäller detta omdöme beträffande nu föreliggande fall. Det är här fråga om människor, som befinna sig i den olyckliga omständigheten att ha mistat synförmågan. Vare sig de blivit blinda före eller efter fyllda sextio år måste det betraktas som en hederssak för ett demokratiskt samhälle att hjälpa och bispunga dem utan att därvid anlägga krassa statsfinansiella synpunkter.

Vi hävda, att blindtillägget bör tillkomma samtliga blinda, oberoende av tidpunkten för blindhetens inträdande.

Blindtilläggets beräkning som inkomst.

I 14 § mom. 1 stadgas bland annat: "Såsom inkomst räknas icke annan folkpensionsförmån än blindtillägg etc." Denna föreskrift innebär sålunda, att en blind som erhåller folkpension får denna reducerad på grund av att han erhållit blindtillägg. Nyssnämnda tillägg föreslås utgöra 700 kronor. Enligt reglerna äro 400 kronor avdragsfria, men för återstående 300 kronor skall den blinde vidkännas ett avdrag på sin invalidpension av 50 procent eller 150 kronor.

Vi tveka inte att beteckna detta tillvägagångssätt som inhumant och småfuttigt. Blindhetsersättningen har alltid betraktats som en lytesersättning, vilken tjänat syftet att uppmuntra den blinde i hans mörka tillvaro. Det är därför i hög grad oriktigt att på nämnt sätt beröva den blinde en del av den förmån, som en gång tillerkänts honom såsom en speciell form av ersättning.

Därest vårt förslag om slopandet av behovsprövningen för invaliderna skulle vinna beaktande, blir den här klandrade bestämmelsen överflödig. Skulle emellertid vårt förslag avslås, påyrka vi alternativt att blindtilläggen icke betraktas som inkomst och följaktligen icke få föranleda reduktion av utgående invalidpension.

Reduktion av folkpension vid viss yrkesutbildning.

§ 15 mom. 1 (andra stycket) stadgar, att därest pensionsberättigad med bidrag av allmänna medel åtnjuter sjukvård eller yrkesutbildning för förebyggande eller hävande, helt eller delvis, av höggradig nedsättning av arbetsförmågan, må med hänsyn till föreliggande omständigheter förordas, att folkpension under tiden icke skall utgå eller skall utgå med nedsatt belopp. Har han nära anhörig, vilken för sitt uppehälle är beroende av pensionen, må denne medgivas rätt att under samma tid uppbära pension eller del därav.

Bestämmelsen innebär alltså, att en person som åtnjuter sjukbidrag eller invalidpension skulle, därest han undergår yrkesbildning eller yrkesomskolning, få sin pension indragen eller i bästa fall reducerad. Detta kan inte anses rimligt eller rättvist, då ju en sådan person under dylik utbildningstid ej har någon inkomst eller endast en obetydlig sådan. Logiken talar snarare för att i sådant fall inte blott pensionen borde utgå obeskuren utan jämväl vara kompletterad med ett tillägg, motiverat av det merbehov, som ovillkorligen uppstår i samband med den sjukes förändrade och förhöjda levnadskostnader i samband med undergåendet av sådan utbildning.

Bestämmelsen bör därför ändras så, att pension kan utgå i full utsträckning till åsyftad pensionsberättigad även under den tid denne med bidrag av allmänna medel undergår yrkesutbildning.

De s. k. ovärdighetsbestämmelserna.

I 16 § äro de s. k. ovärdighetsbestämmelserna införda. Det kan ifrågasättas huruvida dessa bestämmelser äro så utformade, att de i möjligaste mån utesluta godtycke vid deras tillämpning. Vi ha emellertid icke för avsikt att nu närmare granska desamma. Endast i ett avseende vilja vi påyrka ändring. Vi syfta på föreskriften om avstängning från folkpension av den som under "avsevärd tid" hemfallit åt alkoholmissbruk. Denna bestämmelse ger det vidaste spelrum för godtycke. Med den stränga övervakning som nu sker beträffande personer som ha benägenhet för spritmissbruk, torde den icke tjäna något förnuftigt ändamål. Härutöver bör framhållas, att själva avstängningsförfarandet på dylika grunder i och för sig måste betraktas som oriktigt. Den vetenskapliga sakkunskapen är numera i stort sett enig om att alkoholismen icke är ett brott utan en sjukdom, som måste läkarbehandlas i likhet med andra sjukdomar. Det är därför både meningslöst och inhumant att på så sätt som här är fallet bestraffa vederbörande.

Vi yrka att ifrågavarande bestämmelse utgår.

Finansieringen.

Beträffande finansieringen av folkpensionerna vilja vi här understryka den principiella uppfattning som vi tidigare anfört i en till årets riksdag ingiven motion beträffande socialvårdens organisering. Enligt denna bör finansieringen av socialvården uteslutande ske med ordinarie statsskatte medel. Denna finansieringsform är både rättvisare och ur administrativ synpunkt betydligt enklare än den invecklade och krångliga finansieringen enligt försäkringslinjen. Försäkringsmässiga avgifter till sociala åtgärder kunna inte heller bäras av den stora massan av små inkomsttagare. Statsmakterna ha därför tillgripit utvägen att dela upp kostnaderna på staten, kommunerna och de enskilda medborgarna, varvid huvuddelen av kostnaderna måste åvila staten. Denna anordning innebär en absolut omotiverad hopblandning av olika finansieringsformer, som skapar intryck av oreda och brist på planmässighet samtidigt som den onödigt komplicerar och fördyrar administrationen.

Detta system har även satt sin prägel på förslaget till finansieringen av folkpensionsreformen. Härför ha inte kunnat anföras andra än s. k. psykologiska och statsfinansiella skäl, varvid betoningen lagts på de förstnämnda. Vad de förstnämnda skälen angår anse vi oss endast böra göra den anmärkningen, att det "psykologiska" värdet av folkpensionsförmånerna icke kan vara avhängigt av huruvida vederbörande erlagt avgifter eller ej till sin egen pensionering. Vad de statsfinansiella skälen beträffa, så har ingen sökt göra gällande att dessa äro av avgörande betydelse. Tvärtom torde de spela en mycket underordnad roll i sam-

manhanget. För statens finanser är det för övrigt i realiteten egalt om finansieringen sker på det ena eller andra sättet. Däremot har det sin betydelse för de berörda medborgarna, att finansiering hellre sker på den progressiva beskattningens väg än genom avgifter uttagna procentuellt i förhållande till inkomsten.

Samma omdöme kan i tillämpliga delar gälla beträffande kommunbidragen till folkpensionen. Därutöver bör emellertid framhållas, att denna finansieringsform medför stora orättvisor. En kommun med kraftigt skatteunderlag, exempelvis Djursholm, har lätt att klara sina förpliktelser under det att en fattig kommun, exempelvis Brastad i Bohuslän, drabbas synnerligen kännbart av de statliga pålagorna.

Såsom huvudsakligt skäl till bibehållandet av kommunbidragen till folkpensioneringen har socialvårdskommittén anfört, "att en dylik bidragsskyldighet vore önskvärd för att inom pensionsnämnderna framtvunga en noggrann och effektiv prövning av de omständigheter, som kunna inverka på pensionsförmånernas storlek". Samtidigt som detta uttalande synes vara ett uttryck för den gamla behovsprövningsmentalitet, som nu borde vara ställd på avskrivning, så är dess ordalag kränkande för våra kommunalmän. Dessa ha icke gjort sig förtjänta av misstanken att låta sin granskning bero på huruvida staten eller vederbörande kommun svarar för finansieringen. Det är tydligen också i känslan härav som socialministern förklarar, att kommittén "måhända något överdrivit betydelsen av denna synpunkt", vilket emellertid inte hindrar, att även socialministern går in för att bibehålla kommunbidragen.

Vår principiella uppfattning i denna fråga är, att staten ensam bör vara huvudman för socialvården och därmed också bära hela kostnaden för densamma. Vi påyrka därför, att kommunernas bidragsskyldighet inskränkes till de fall, där de i enlighet med bestämmelsen i 6 § själva beslutat att särskilt bostadstillägg skall utgå.

Indexreglerade pensioner.

De pensionsbelopp, som nu föreslås, kunna med hänsyn till gällande penningvärde förefalla vara relativt stora. Annat blir givetvis förhållandet om penningvärdet undergår en sänkning. Redan vid tidpunkten för pensionsreformens ikraftträdande kan en avsevärd försämring av penningvärdet ha inträtt. Mot en dylik eventualitet bör man enligt vår mening redan nu gardera sig genom införande i lagförslaget av föreskrifter om ett rörligt tillägg till folkpensionsförmånerna, som gör det möjligt att utan alltför stor eftersläpning uppehålla köpkraften på densamma. Sker inte detta riskerar man en upprepning av vad som i sådant hänseende inträffat med de nuvarande folkpensionerna. Dessa undergingo på grund av levnadskostnadsstegringen en betydande köp-

kraftförsämring från tiden för deras fastställande år 1937 till år 1941, då dyrtidstillägg för första gången tillerkändes folkpensionärerna. Detta förhållande åstadkom ett synnerligen starkt missnöje bland folkpensionärerna.

Därest folkpensionärerna skola känna sig någorlunda trygga för framtiden mot en köpkraftsminskning, är det i synnerlig grad behöfligt, att garantier mot en sådan eventualitet skapas redan vid fastställandet av den nya pensionsreformen. Detta skulle kunna ske genom införandet i lagförslaget av bestämmelser av ungefär samma karaktär, som de som gälla för de statsanställdas i avlöningsreglementet fastställda rörliga tillägg. Vi förutsätta därvidlag såsom självfallet, att den reducering av dyrtidskompensationen som föreskrivits för statstjänarna icke vinner tillämpning för folkpensionärerna.

Tidpunkten för ikraftträdandet.

Såsom tidpunkt för ikraftträdandet föreslås i propositionen den 1 januari 1948. Detta förslag har åstadkommit stor besvikelse hos folkpensionärerna. För vår del kunna vi inte finna detta långa uppskov vara tillfredsställande motiverat. Socialministern åberopar "vissa svårigheter av administrativ och teknisk natur" som skäl till uppskovet. Bland annat anser han att den dyrortsgruppering, som förutsättes skola ligga till grund för förslaget, icke kan beräknas vara färdig förrän i början av år 1947.

Vi kunna icke tro, att för genomförandet av den föreslagna reformen, som innebär en förenkling av grunderna för folkpensionen och därmed en förenkling av de administrativa uppgifterna i samband därmed, skulle behövas förberedelsetid av inte mindre än 1½ år. Där-est detta verkligen är fallet, så synes det oss vara ett mindre gott betyg åt den svenska administrationen. Beträffande ortsgrouperingen, som beräknas vara färdig i början av år 1947, kunna vi inte föreställa oss annat, än att en forcering av arbetet därmed skulle kunna resultera i att den färdigställdes i tillräckligt god tid för att möjliggöra reformens ikraftträdande den 1 januari 1947. I varje fall borde ikraftträdandet kunna ske senast den 1 juli sagda år.

Vi vilja därför föreslå, att frågan om ett tidigare ikraftträdande noggrant prövas och att såvitt möjligt tidpunkten därför fastställes till den 1 januari 1947, eventuellt den 1 juli 1947.

Med hänvisning till vad vi här ovan anfört vilja vi hemställa,

- att riksdagen måtte besluta,
- att pensionsåldern fastställes till 65 år;
- att definitionen i 3 § andra stycket beträffande vem som skall anses vara blind utvidgas till att omfatta jämväl andra blinda än dem som sakna ledsyn;

att 3 § 3 mom. omformuleras därhän, att överflyttning från sjukförsäkring till folkpensionering ej skall kunna ske före den totala sjukhjälpstidens utgång i de fall där detta är till förfång för den sjuke;

att behovsprövningen beträffande invalidpensioneringen avskaffas och att invaliderna jämföras med ålderspensionärerna;

att pensionärerna i bostadskostnadsgrupp I i fråga om bostadstillägg jämföras med pensionärerna i bostadskostnadsgrupp II;

att blindtillägget tillerkännes alla blinda oberoende av tidpunkten för blindhetens inträdande;

att för en händelse vårt förslag om avskaffandet av behovsprövningen för invalidpensionerna icke vinner bifall, blindhetstillägget icke skall räknas såsom sådan inkomst, som föranleder reducering av andra folkpensionsförmåner;

att 15 § mom. 1 andra stycket ändras så, att pension kan utgå i full utsträckning till pensionsberättigad även under den tid denne med bidrag av allmänna medel undergår yrkesutbildning;

att ur de s. k. ovärdighetsbestämmelserna avlägsnas det stycke som avser till alkoholmissbruk hemfallna personer;

att de personliga avgifterna till folkpensioneringen slopas och kostnaderna överflyttas på staten;

att kommunbidragen till folkpensionen avskaffas med undantag för genom kommunernas egna beslut införda särskilda bostadstillägg;

att bestämmelser om indexreglering av folkpensionsförmåner införas i lagen om folkpensionering; samt

att tidpunkten för pensionsreformens ikraftträdande fastställs till den 1 januari 1947, alternativt den 1 juli 1947.

Vi anhålla, att den för här framlagda förslag erforderliga lagtexten måtte utarbetas av utskottet.

Stockholm den 29 april 1946.

K. E. Senander.

Gustav Johansson.

Set Persson.

Gösta Kempe.

Gunnar Adolfsson.

Gerda Linderot.

O. F. Persson.